

Landskap: Småland. Upptecknat av: Magni Svensson
Härad: Kinnevald. Adress: Raftamåla, Sjöryd.
Socken: Urshult. Berättat av Sven G. Magnusson, m. fl.
Uppteckningsår: 1932. Född år i Raftamåla.

<i>Uppteckningen rör</i>	sid.
Om ärsgäng.	1
Om prosten Nyman.	3
Prästen lät sin dräng se djävulen i dansstugan.	5
Ramsa.	6
Hur Per Nyman förkunnade ordet.	7

4750

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Om ärsgäng.

Undertecknads farfader Magnus samt en person, vars namn jag ej kommer ihåg, gingo en julafton, någon gång på 1850-talet ärsgäng för att få se vad som sedan skulle inträffa under det kommande året samt det kommande årets årsväxt eller skörd. För att få se vad som under det kommande året skulle inträffa skulle de gå fastande samt icke säga ett enda ord till varandra under vägen och ej heller fingo de skratta, ty i så fall fingo de inte blicka in i framtiden. Sålunda i sällskap ställde de vägen till Urshults kyrka, gingo runt denna, sju gånger samt blåste i nyckelhålet i torndörren. Då de så ställde färden från kyrkan fingo de å kyrkogården på vägen, som leder från kyrkans mitterdörrar ut på häradsvägen, se två rättor forspända ett stort hölass, som de kommo dragande med. Detta skulle alltså betyda, att det skulle bli rikligt med hö det året. Emellertid kunde de båda gubbarna vid åsynen av det stora hölasset ej avhålla sig från skratt, vilket hade till följd att Gloson kom springande efter gubbarna och sökte komma emellan benen på dessa för att rida av med dem. För att undvika detta måste gubbarna gå med benen tätt slutna intill

4750

varandra. En hel km. måste gubbarna gå på detta sätt innan Glosen
vände tillbaka.

Magni Svensson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

Om prosten Nyman.

Som barn hörde jag såväl mina föräldrar som andra personer berätta om prosten Nyman bl. a. att han hade förmåga att säga om en människa efter dödsfallet kom till himmelen eller helvetet. Några personer sökte nu att pröva Nyman och en av dessa beslöt sig för att levande begravas varför han lade sig i en likkista och locket på skruvades dock ej så hårt utan att någon luft skulle komma in, så att personen i fråga ej blev kvävd, varefter kistan nedsänktes i graven. Då prosten Nyman senare skulle jordfästa det förmenta liket och hade läst ritualen sade han: "Jag finner inte denna människa vare sig i himmelen eller helvete". Men kort därefter sade han: "Just nu kom han till helvetet". Då omedelbart därpå locket avtogs av kistan visade det sig att mannen var död. Det gick alltså inte att lura prosten.

Om en annan präst vid namn Elvingen (i vilken socken han var präst, kan jag inte komma ihåg) har jag också i min barndom hört berättas. Denne präst hade liksom Nyman förmåga att blicka in i framtiden. Det berättas att han en gång blev kallad av en bondhustru i sin socken för att driva ut en kalv, som var därhemma i en kammare, vilken kalv gårdens folk ej hade

4750

förmåga att köra ut ur rummet. Då prästen kom dit säg han genast vad det var för en kalv, det var nämligen djävulen, som uppträdde i en kalvs skepnad. Prästen läste och bad, men lyckades ej driva ut kalven. Då uppmanade Elvingen bondhustrun, att då hon sålde mjölk skulle hon mäta gott mått, och ej som förut knappt och till bonden sade han, att denne då han sålde säd skulle han mäta bra och inte som han förut brukat knappt mått. Om de följde dessa råd skulle kalven snart börja att magra och slutligen skulle han försvinna. Prästens råd följdes, och då denne om ett par veckor kom, hade kalven magrat, så att han knappast kunde stå på benen, men det gick ej att denna gång fördriva kalven. Men då prästen nästa gång kom, hade kalven försvunnit.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

4750

Prästen lät sin dräng se djävulen i dansstugan.

Samme präst hade en dräng, som ofta besökte lekstugor för att dansa. Elvingen framhöll, då han frågade om lov att besöka danstillställningar, hur stor synd, det var att dansa och ville ej lova honom, varför drängen ofta olovligt gick till danstillställningarna. Så en lördagskväll frågade drängen om lov att gå till en lekstuga för att dansa. Drängen blev nu inte lite förvånad, då han fick löfte att gå, och ännu mera förvånad blev han då prästen sade, att han skulle gå med drängen till lekstugan. Och så gingo drängen och prästen i sällskap till dansstugan. Då de voro framkomna till stugan, var dansen redan igång och prästen föreslog drängen att de skulle ställa sig utanför fönstret och genom detta se in på de dansande. De gjorde så, och då de hade sett in en stund, frågade prästen drängen om han såg något, men än just de dansande. "Nej", svarade drängen. Då sade prästen: "tag på dig mina galocher och se sedan ånyo in genom fönstret. Drängen gjorde detta, och då han nu ånyo såg in genom fönstret på de dansande paren såg han en djävul mellan varje par deltaga i dansen, som gick lätt. Nu ville ej drängen gå in och deltaga i dansen, utan foljde med prästen tillbaka hem och från den dagen gick aldrig mera drängen på någon danstillställning

Skriv endast på denna sida!

Magni Svensson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

4750.

Ramsa.

Stackars jag som liten är och skall ut och tjäna,
för lite mat och ingen lön, det lockar mig att skräna.

Berättat

(berättat av undertecknads nyligen avlidna nära 90-åriga mor
Johanna Kristina Magnusson, Raftamåla.) Magni Svensson.

Magni Svensson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

(Dessa anteckningar gälla endast de fragment

Hur Per Nyman förkunnade ordet.

Per Nyman, som någon tid, det var på 1820-talet, då grovkornighet gick för sig, var kyrkoherde i Vemmelöv och Rörum nära Simrishamn, var vida beryktad för sina originella predikningar i den tidens lasarestil, varpå följande ordagrant antecknade predikofragment från Vemmelöv är ett slående prov: "Sedan jag i korthet har avhandlat dagens evangelium efter bokstaven, vill jag även i korthet yttra mina egna tankar och åsikter i denna sak, ty tiden tillåter icke några vidlyftigheter för dagen, emedan jag i Rörum haft tvänne begravningar, barndop, kyrkotagning och konfirmationsförhör. Märk noga, den där haver öron till att höra han höre! Nå vidare! Jag har omtalat, som ni hör om apostlen Nathan, en ärans man på sin tid, som gick den raka vägen och icke bugade sig för varken den ene eller den andre, men slutade ändå sin bana med heder. - Hör vad jag säger: "Stöt på den

4750

där käringen, som sitter och sover! Öppna fönstret, här ar så kvavt! - Märk noga! Nå vidare! Ja, om han annu levat hade han visst icke fruktat för nutidens girigbukar och brännvinsmän. I djävulens generaler, som blott söker att roffa allt vad världen äger, och som icke tänker på eftervärlden! Milde herre Gud! det är alldeles förskräckligt! Nej en rätt kristen handlar annorlunda. En sådan kommer upp på ett högt berg, varifrån han skädar den ena ägendomen efter den andra och tänker icke: där bor en greve, där en friherre, där en patron, där en nämndeman, o.s.v. Han tänker icke på allt detta, såsom en rätt kristen, och kan icke räknas till dem som rota med svinen. Ja de rota och rota, ju längre de komma ned i smutsen, ju förträffligare och harligare skall det vara. Nyman! Har du en tolvskilling eller en riksdaler, som ligger på kistbotten så lät den komma ut och förtjäna ränta, eller att därmed hjälpa den fattige och nödställda. Sådan är jag till sinnes. Märk noga! Den som haver öron till att höra, han höre! Nå vidare; Guds ord! Sitten och stån icke som träbeläten! Men bara jag vill röra på den strängen och tala om påst och hungersnöd, så tjuter och vrålar ni den ene värre än den andre, - ja hjälpe mig för eder! Nu har jag i sju söndagar å rad talat om ka^kor och snömos, men hjälpe mig, skall jag hädanefter, om icke ni omvänder eder, salta både käl och välling. Jag har idag givit de rättrogna tröst och I Venmeslöv husman, som jag vet föra ett förskräckligt leverne råder jag till bättring och omvändelse. Ja, här passerar inte

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

det ringaste inom min församling utan min vetskap och således finnen I att jag kanner edert handlingssätt. Ju mera I stängas med Vemmeslövs präst ju värre blir han. Ni må tro Per Nyman är icke någon kasteknippl, ej heller är han radd i mörker. Nå vidare - nu till själva saken! Men dessförinnan vill jag nämna, att om icke mina predikningar verka till något gott, så skall jag, som Luther säger, framdraga alla storhalsar, och får se om den satsen bättre hjälper. - Men ack mina kära Vemmeslövs husman, åboar och brännvinsmän, rotmästare och gödkalvar, lät mina predikningar verka, så att jag icke står här och gapar förgäves. Tron icke att jag är kommen hit för att stå som en vrälad bock. Jag har många kraftiga medel för att få eder girigbukar på bättringsvägen, och ett gott stöd för mina handlingar i slikt fall har jag i vår allernädigaste, älskade och välsignade konung Carl Carl XIV Johan; den välsignade mannen har en gång hulpit mig ur glupande ulvars klor, vilkas avsikt var att störta mig, Per Nyman. Jag har även hört, att här är sådana, som vilja mig ont. I söndags, märk noga! Den, som har öron till att höra, han höre"! I söndags, hören nu, så skolen I få höra en märkvärdig djävulens berättelse, i söndags sade jag, hade djävulen utsänt tvänne djävlar att uppskriva min predikan och därmed bringa mig Per Nyman på fall, men djävulen är för kortbent att fånga Per Nyman! Om 500 djävlar stod i den kroken och 500 i den, går Per Nyman hjälpe mig, fram emellan dem lika väl, ty Per Nyman är icke mörkrädd! Märk noga! Vår allernädigaste herre och konung Carl XIV Johan

vet att jag predikar Guds rena ord och lära, och låter således icke sådana berättelser verka på mig. Vet en, att jag är hans gode vän och har ätit vid samma bord och fastän djävulen och hans mor lyft på denna kappa, så ser ni att hon ändå sitter där ändå! Amen".

Per Nyman kom sedan som kyrkoherde till Urshults församling i Kronobergs län i början på 1850-talet och dog där 1856 och blev där begravnen. Den, som skriver detta, har mycket hört talas om den i många avseende märklige prästen, av nu döda äldre personer. Särskilt har mina nu avlidna föäldrar, skraddaren Sven Gustav Magnusson, Raftamåla, och min moder Johanna Kristina Magnusson, som voro födda respektive 1845 och 1842 och då voro barn, då Nyman var präst i Urshult, för mig berättat om denne prästman, och nu efterföljande anteckningar har gjorts av mig efter deras och andra äldres muntliga berättelse. Prosten Nyman lär även här, enligt de äldres berättelse, ha varit en sträng predikant samt en varm nykterhetsvän och lär även i denna församling gått lika skarpt tillrätta med brännvinsbrännare och storgubbar som i ovannämnda socknar. Han blev därför även här mycket hatad av de s.k. storgubbarna varför dessa, med en riksdagsman från Hakekvarn i Urshult i spetsen stämde Nyman till tinget, beskyllande honom bl. a. för att icke ha predikat Guds ord. De sökte alla möjliga skäl för att kunna få honom avsatt, men de misslyckades i dessa sina strävanden. Det gick dock så långt en gång

att han av konungen blev kallad till Stockholm för att där predika för de kungliga. Det berättas, att konungen då skulle ge Nyman koncept att predika över. Då Nyman kom upp på predikstolen, var visserligen ett koncept ditlagt, men ingenting stod skrivet på någondera sidan. Alltså en prövning för Nyman. Men Nyman fattade hastigt situationen; under det han höll papperet i sin hand började han sin predikan sägande: "Ingenting städ det på den sidan och ingenting på den. I begynnelsen skapade Gud himmel och jord av intet, och så genomgick han därefter hela bibeln. När han så hållit på omkring tre timmar, steg konungen fram och bad honom sluta med tillade: "Du får predika hur mycket och hur länge du vill i vilken eller vilka kyrkor som helst i hela mitt rike", samt framförde konungen därefter sitt och de närvarandes tack till Nyman för dennes utmärkta predikan. - Nyman reste hem och från den dagen, var det ingen som vågade att ens göra ytterligare försök för att avsätta honom. Dock var det de, som traktade efter att mörda honom. Då det ej lyckades, att röja honom ur vägen medelst avsättning funno hans fiender på nytt råd, men även detta misslyckades. En del sammansvurna hade emellertid hade lejt en rå och illa känd person till att utföra dådet vid lämpligt tillfälle. På den tiden predikade Nyman även i Almundsryd, en grannsocken. Då Nyman alltså en kväll, då det var mörkt, kom åkande hästskjuts på hemväg till Urshults prästgård, passade de sammansvurnas plejdé på att hålla sig gömd bakom en sten, ett litet stycke från vägkanten för att skjuta Nyman. Men Nyman anade det onda

4750

uppsätet och bad skjutsbonden stanna, då han kom mitt för den plats, där hans fiende låg. Skjutsbonden varnade Nyman för att stanna och ville ge hästen ett piskrapp för att komma undan så fort som möjligt. Men Nyman svarade: "Om det så är djävulen själv rådes jag icke". Därefter gick Nyman bort till platsen där fienden låg dold, och började att tala med honom. Denne hade nu ingen förmåga till att göra prästen något ont utan fick Nyman i fred fortstätta hemresan. Då Nymans fiender fingo reda på förloppet, blevo de förbittrade på sin lejde hantlangare, men denne lovade ånyo att nästa gång Nyman kom till att åka genom ovannämnda skog, då passa på att skjuta honom. Men även då misslyckades det, ty där han låg färdig för han ånyo skulle sikta, darrade hans hand så att han ej kunde lossa skottet och så fick Nyman även denna gång i frid resa hem. - Då prosten Nyman var ständ till tinget, åtalade bl. a. för att han icke predikade Guds ord, läste han dessa ord ur 1695 års psalmbok 5 v. (den 22 av konung Davids psalmer) : "Stora stutar uti en ring, Have sig om mig begivet, Fete oxar alltomkring, Stå mig allt efter livet, Som lejon vred, Gapa de med sin mun så bred". Dock riksdagsman Nils Hakansson i Hakekvarn med hans man lyckades icke få Nyman avsatt oaktat den senare reste till Stockholm och klagade på honom inför konungen. Resultatet blev endast som ovan namnt, att Nyman på konungens befallning fick resa till Stockholm, för att predika för att predika inför konungen. - I förbigående kan nämnas, att alla de, som sammansvurit sig mot Nyman gick det på ett eller annat sätt till

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

4750

slut olyckligt för. - Mot de fattiga och förtryckta var prosten som en faderlig vän och beskyddare, och då är det ju ej så mycket att förvåna sig över, att de rika och mäktiga hatade honom, ty så har det ju varit i alla tider och är ju tyvärr ännu i allmänhet. Prosten Nyman lär även ha varit en siare om framtiden. Det sags om honom, att han sagt att den tid skall komma då de skola köra utan hästar och tala utan tungor, därmed syftande på järnvägar och telefon och kanske även på de nuvarande bilarna och radio. Han hade även förutsagt, att strax utan för Urshult kyrkomurar skulle en järnväg komma att gå fram. Denna förutsägelse gick i uppfyllelse omkring 50 år därefter, ty år 1900 öppnades den 21 km. långa järnvägen Hönshylte - Kvarnamåla för trafik, och den går strax utanför Urshults kyrkomurar, som prosten Nyman förutsagt. Även mycket annat lär nämnda präst ha förutsagt, som nu till stor del redan har gått i uppfyllelse. Många voro de, som långa vägar kommo för att höra hans förkunnelse och än idag kan man av personer som äro omkring 90 år gamla, höra berättas om denna präst som dessa äldre personer hört och sett.

Magni Svensson.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13